

השתלבות בעבודה ושביעות רצון מהעבודה ומהלימודים האקדמיים של פיזיותרפיסטים: סקר בוגרים

ד"ר תמר יעקב¹, ד"ר ניצה דוידוביץ²

¹ ראש המחלקה לפיזיותרפיה, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון,

² ראש המדור לפיתוח תוכניות לימודים והערכה, המרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון

תקציר

רקע: מערכות ההשכלה הגבוהה בארץ ובעולם נדרשות להוכיח את יעילות תוכניות ההוראה שלהן. מעקב בוגרים הוא מרכיב חשוב בתהליך בקרת האיכות של תוכנית אקדמית. היעד המרכזי של כל חוג או מחלקה לפיזיותרפיה הוא הכשרת אנשי מקצוע בתחום. לכן, השתלבות העובדים במעגל העבודה ומידת שביעות הרצון שלהם ממנה, יכולים לשקף במידה רבה את השגת היעד המרכזי של תוכנית הלימודים ולשמש כמדד לבקרת איכות.

מטרות: לעקוב אחר ההשתלבות בעבודה של בוגרי תוכנית אחת לפיזיותרפיה ואחר מידת שביעות הרצון שלהם מהכשרתם, מעבודתם ומהמקצוע.

אוכלוסייה: בוגרי המחלקה לפיזיותרפיה במרכז האוניברסיטאי אריאל בשומרון, בין השנים 2004-2009.

שיטות: בוצע סקר חתכי אנליטי. איסוף הנתונים בוצע באמצעות שאלון אלקטרוני שכלל שאלות על מאפייני עבודה (מקום עבודה, תפקיד וכיוב'), לימודים לתארים מתקדמים, שביעות רצון מהמקצוע ומהלימודים, המידה בה הלימודים הכשירו את הבוגרים לעבודתם ושביעות רצון ממאפייני מקום העבודה. שביעות רצון מהעבודה הוערכה באמצעות גרסה מקוצרת בת 20 פריטים מתוך Minnesota Satisfaction Questionnaire (MSQ).

תוצאות: במחקר השתתפו 105 בוגרים רובם עובדים כיום (97.2%). שבעים וארבעה ו-83 אחוז מהבוגרים שבעי רצון 'במידה רבה' או 'במידה רבה מאד' מהלימודים ומהמקצוע בהתאמה. מתוצאות גרסיה לוגיסטית עולה כי מנבאי שביעות הרצון העיקריים מהמקצוע הם: שביעות רצון מגיוון ואתגר בתפקיד ($\beta=.37$), שביעות רצון מתנאי העבודה ($\beta=.32$) ושביעות הרצון מהלימודים ($\beta=.20$). התחום שמידת ההכשרה אליו נתפסה כגבוהה יותר הוא טיפולים אורתופדיים, לאחר מכן טיפול נירולוגי וטיפול נשימתי. כשני שלישים מהבוגרים (71%) השתתפו בקורסי המשך מקצועיים ו-10% המשיכו ללימודים גבוהים עד כה.

מסקנות: סקר הבוגרים מצביע על קליטה טובה מאד של הבוגרים בשוק העבודה ועל שביעות רצון גבוהה מהמקצוע ומהעבודה. מנבאי שביעות הרצון מהמקצוע משלבים גורמים מקצועיים וארגוניים. בולטת מוטיבציה גבוהה של הבוגרים להשתלב בקורסים מקצועיים וכן להמשיך ללימודים לתואר שני. רוב הבוגרים מרוצים ממידת ההכשרה המקצועית שקיבלו. יש מקום לקיים סקרים השואתיים עם בוגרי חוגים נוספים.

מילות מפתח: בוגרים, שביעות רצון מעבודה, הכשרה קלינית, השתלבות בעבודה.

הקדמה

מערכות ההשכלה הגבוהה בארץ ובעולם נדרשות להוכיח את יעילות תוכניות ההוראה שלהן. הרשויות, הסטודנטים והציבור בכלל רוצים להבטיח שהסטודנטים יקבלו את ההשכלה שהובטחה להם. האחראים על הרישוי דורשים מהמחלקות השונות לשלב מדדים להערכת תוצאים כדי להבטיח שלסטודנטים ניתנה ההזדמנות להשיג את המטרות האקדמיות שהוצבו להם ולהגיע לרמת מיומנות גבוהה בתחום שבחרו. בישראל, בדומה לארצות מערביות אחרות, מופעלת מערכת הערכת איכות של המוסדות להשכלה גבוהה על ידי המועצה להשכלה גבוהה. הערכה כזאת בוצעה לפני שלוש שנים בכל החוגים לפיזיותרפיה במדינה. עם זאת, כדי לקיים תהליכי בקרה שוטפים רצוי שהיוזמה לביצוע תבוא לא רק מגורמים ממלכתיים אלא גם מהמחלקות האקדמיות עצמן. מרכיב חשוב בתהליך בקרת האיכות על תוצאי תוכנית לימודים הוא מעקב בוגרים. מעקב זה יכול להיות מבוסס על סקר בוגרים ועל סקר מעסיקים¹ אם כי מטעמים של אתיקה קל יותר לבצע סקר בוגרים. סקר בוגרים לפיזיותרפיה צריך לכלול שלושה מרכיבים עיקריים:² (1) הערכת התפיסה של הבוגרים לגבי מידת ההכשרה שקיבלו במסגרת הלימודים, (2) השגת מידע לגבי פעילות מקצועית של הבוגרים מאז סיום הלימודים, (3) השגת נתונים דמוגרפיים על הבוגרים כמו תחום ומסגרת עבודתם. חשוב לציין שיעודם של החוגים לפיזיותרפיה להכשיר בוגרים לעסוק במקצוע מוגדר היטב. לכן, קליטת הבוגרים בעבודה ומידת שביעות הרצון שלהם ממנה חשובים לעין ערוך ויכולים לשקף במידה רבה את השגת היעד המרכזי של תוכניות הלימודים.

הספרות המקצועית לוקה בחסר בכל הקשור לסקרי בוגרים בפיזיותרפיה בארץ ובעולם. לאחרונה פורסם מחקר שנערך בקרב קבוצה של 60 סטודנטים שנה ד' לפיזיותרפיה באנגליה ובו בין היתר שאלות על תפיסתם העתידית לגבי השתלבותם המקצועית.² בסקר נמצא שרוב הסטודנטים לא הרגישו מוכנים לצאת לעבודה ולמעלה ממחצית ציינו שיעזבו את המקצוע אם לא ימצאו מקום עבודה תוך חצי שנה. אין לדעת אם אותם אנשים יוסיפו לחשוב כך לאחר שישתלבו במעגל העבודה.

במרוצת השנים בוצעו ופורסמו סקרי שביעות רצון בקרב פיזיותרפיסטים מארצות שונות.³⁻⁶ סקרים אלה התייחסו לקבוצות של פיזיותרפיסטים במקומות עבודה ללא קשר עם המוסד האקדמי בו למדו. רוב הסקרים התמקדו בהערכת שביעות רצון מהמקצוע, בזיהוי גורמים מנבאים לשביעות רצון מהעבודה ומהיבטים שונים של עבודת הפיזיותרפיסטים. בסקר שנערך בקרב פיזיותרפיסטים במחוז ביפן³ נמצא ששביעות רצונם מהעבודה בינונית. הגורמים העיקריים לאי שביעות רצון במחקר זה היו עבודה מנהלית מוגזמת ומתח נפשי. עוד נמצא כי הגורם החשוב ביותר לקביעת שביעות רצון הוא משכורת והטבות נלוות. רמה בינונית של שביעות רצון דווחה גם בקרב

הליך המחקר: קודם ביצעו הסקר אותרו כתובות דואר אלקטרוני של הבוגרים. לכל הבוגרים נשלח שאלון אלקטרוני באמצעות דואר אלקטרוני מלווה במכתב עם הסבר לגבי מטרת הסקר. על מנת להגביר היענות נשלח פעמיים מכתב חוזר בשני מועדים נוספים.

עיבוד נתונים - תיאור מאפייני העבודה נעשה ע"י סטטיסטיקה תיאורית. מתאמי פירסון שימשו לבדיקת המתאם בין הישגים בלימודים לבין שביעות רצון מהלימודים וממקום העבודה. רגרסיה לוגיסטית בוצעה לבדיקת הגורמים התורמים לשביעות רצון הבוגרים מהעבודה.

בוצע ניתוח גורמים לפריטים בשאלון שביעות רצון מהעבודה (principal component) בשיטת הרוטציה OBLIMIN, במטרה לקבץ שאלות ולהתייחס לתחומים מוגדרים. המהימנות הפנימית של כל הפריטים בכל גורם נבדקה ע"י Cronbach's α . לבדיקת הבדלים ממוצע הציון לתואר של מחזורי הבוגרים השונים נעשה ניתוח שונות חד-כיווני. לבדיקת הבדלים בשביעות רצון מההכשרה בתחומים שונים וממאפיינים (פריטי MSQ) השונים של מקום נעשה ניתוח שונות חד-כיווני עם מדידות חוזרות.

ניתוצאות

במחקר השתתפו 105 מתוך 189 בוגרי המחלקה לפיזיותרפיה, מהם 59% נשים. התפלגות הבוגרים לפי מחזורים ושיעורי היענות מופיעים בטבלה 1. הציון הממוצע לתואר הראשון וסטית התקן 85.10 ± 3.14 , (טווח: 78.2 - 92.7), נמצאו דומים בכל מחזורי הבוגרים.

טבלה 1. התפלגות בוגרי פיזיותרפיה לפי מחזורים ושיעורי היענות

שיעור הענות (%)	N	סה"כ בוגרים	
55.5	105	189	סה"כ
70.8	17	24	מחזור 1 (2004)
62.1	18	29	מחזור 2 (2005)
55.9	19	34	מחזור 3 (2006)
51.7	15	29	מחזור 4 (2007)
34.2	13	38	מחזור 5 (2008)
65.7	23	35	מחזור 6 (2009)

עבודה - כמעט כל המשתתפים (97.2%) עובדים כיום כפיזיותרפיסטים ולמעלה משני שלישים מצאו מקום עבודה מיד או חודש לאחר סיום הלימודים. שמונים ושלושה עובדים בתחום אחד ו-23 עובדים ביותר מתחום אחד. קרוב לשני שלישים מהבוגרים עובדים במכוני פיזיותרפיה בקהילה, והשאר מתחלקים בין תחומי השיקום, הילדים, בתי חולים כלליים ובתחומים אחרים כמו מוסדות גריאטריים ומוסדות למטופלים עם לקויות אינטלקטואליות. קרוב למחצית עובדים במסגרת שירותי בריאות כללית או מכבי שירותי בריאות. כעשרים אחוז ממלאים תפקידי ניהול או הדרכה, כולם משלושת המחזורים הראשונים. מבין הבוגרים שסיימו את הלימודים עד שנת 2008 ($n=82$), 39% החליפו מקום עבודה ו-10% שקלו לעזוב את המקצוע (טבלה 2).

פיזיותרפיסטים בתורכיה⁴, המנבאים הטובים ביותר לשביעות רצון בעבודה במחקר זה היו מנהיגות, יחסים בינאישיים, קידום ושכר כאשר בשני הסעיפים האחרונים ניכר היה חוסר שביעות רצון. בשני סקרים שנערכו בסרביה⁵ ובשבדיה⁶ הוערכה שביעות רצון של קבוצת עובדי מקצועות הבריאות ובהם פיזיותרפיסטים, מבלי יכולת להפריד בין בעלי המקצוע השונים. במחקר בסרביה⁵ דווח על שביעות רצון מאד נמוכה של העובדים. הגורמים המשפיעים ביותר על שביעות רצון העובדים היו מדיניות בית החולים, יחסים בינאישיים ומידת היכולת לתת טיפול באיכות גבוהה. במחקר השבדי⁶ לעומת זאת נמצאה שביעות רצון כללית גבוהה מהעבודה וחוסר שביעות רצון מניהול העבודה ומהארגון בו עובדים. החוקרים במחקר זה לא מצאו הבדלים בין העובדים במקצועות השונים (סיעוד, פיזיותרפיה וריפוי בעיסוק).

בסקר הבוגרים הנוכחי הוחלט לאמץ את מרכיבי הסקר שתוארו ע"י Richter & Ruebling¹ ולצרף אליהם מדדי שביעות רצון מהעבודה מהמקצוע ומהלימודים. כמו כן, הוספו שאלות לגבי פניה ללימודי המשך אקדמיים ומקצועיים ורצון הבוגרים לשמור על קשר עם המוסד בו למדו. לא ידוע על סקר דומה שפורסם בישראל לגבי כלל הפיזיותרפיסטים או לגבי בוגרי מוסד אקדמי אחד. סקרי בוגרים חשובים כאמור לכל מחלקה אקדמית באשר היא ולמחלקה לפיזיותרפיה באריאל במיוחד. מדובר במחלקה צעירה יחסית והיחידה בארץ שאיננה במסגרת אוניברסיטאית. קדמו לפתיחת המחלקה לא מעט התנגדויות בקרב עמיתים למקצוע בטענה שהוראת המקצוע במכללה תוריד את רמתו. לכן למעקב אחר קליטת הבוגרים במעגל העבודה יש חשיבות גדולה במיוחד.

מטרות הסקר לעקוב אחר ההשתלבות בעבודה של בוגרי המחלקה לפיזיותרפיה באריאל ואחר מידת שביעות הרצון שלהם מהכשרתם, מעבודתם ומהמקצוע.

שיטות

אוכלוסייה וכלי המחקר - נערך סקר חתכי אנליטי בקרב כל בוגרי המחלקה לפיזיותרפיה בין השנים 2004-2009. (סה"כ שישה מחזורים הכוללים 186 בוגרים). איסוף הנתונים בוצע באמצעות שאלונים אלקטרוניים למילוי עצמי. (נספח 1) השאלון כלל שאלות על השתלבות בעבודה (מקום עבודה, תפקיד וכיוב'), לימודי המשך מקצועיים ואקדמאיים, שביעות רצון כללית מהעבודה מהמקצוע ומהלימודים, שביעות רצון ממאפייני העבודה והמידה בה הלימודים הכשירו את הבוגר בתחומים שונים לעבודתם כפיזיותרפיסטים.

שביעות הרצון הכללית הוערכה באמצעות שש שאלות על מידת שביעות הרצון מהעבודה, מהתפקיד בעבודה, מבחירת המקצוע ומהלימודים וכן משתי שאלות עקיפות לגבי המידה בה הבוגר היה ממליץ לחבר ללמוד פיזיותרפיה וללמוד פיזיותרפיה באריאל. שביעות רצון ממאפייני העבודה הוערכה באמצעות גרסה מקוצרת בת 20 פריטים של Minnesota Satisfaction Questionnaire⁶ (MSQ). (נספח 1) המידה בה הלימודים הכשירו את הבוגרים לעבודה הוערכה ע"י שישה מדדים שמשקפים את התחומים הקליניים המרכזיים בתוכנית הלימודים. כל מדד מורכב ממוצע של שתי שאלות (מידת ההכשרה של הלימודים העיוניים ומידת ההכשרה של הלימודים המעשיים). המדד להכשרה כללית הורכב ממוצע התשובות של שלוש שאלות (התמודדות עם קשיי המקצוע בתחום הארגוני והמוסדי, עבודה בצוות, הכנה ללימוד לתארים מתקדמים). התשובות לכל השאלות ניתנו על גבי סולם ליקרט בן 5 דרגות, מ-1 (כלל לא) עד 5 (במידה רבה מאד). הישגים בלימודים נאמדו ע"י הציון המשוקלל לתואר ונאספו ממאגר הנתונים של המרכז.

טבלה 2. מאפייני עבודה של בוגרי פיזיותרפיה 2004-2009 (N=105)

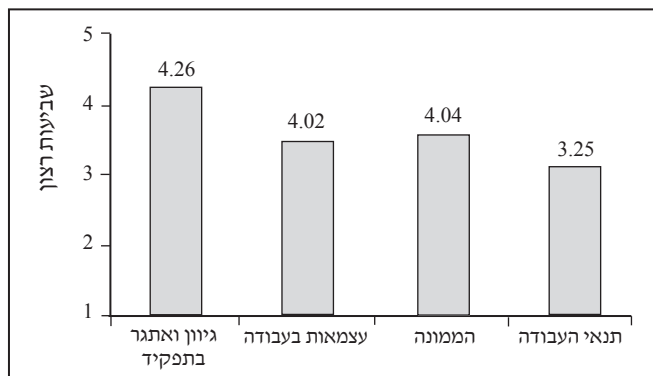
מאפיין	תת-קטגוריות	N	%
עובד כפיזיותרפיסט כיום		104	97.2
משך הזמן מסיום הלימודים ועד תחילת העבודה	התקבל לעבודה עוד בתקופת הלימודים	8	7.7
	מיד עם סיום הלימודים	33	31.7
	כחודש לאחר סיום הלימודים	43	40.9
	כחודשיים לאחר סיום הלימודים	11	19.5
תחום העבודה* (*חלק עובדים ביותר ממקום אחד)	3-6 חודשים לאחר סיום הלימודים	9	8.7
	מכון אמבולטורי	69	63.0
	שיקום	22	20.0
	ילדים	22	20.0
ארגון / מסגרת עבודה	בי"ח כללי	8	7.7
	אחר (כולל גריאטריה, לקויות אינטלקטואליות)	18	17.3
	שירותי בריאות כללית	29	28.7
	מכבי שירותי בריאות	17	16.8
	קופ"ח מאוחדת	8	7.9
	קופ"ח לאומית	2	2.0
	גני ילדים מיוחדים	6	5.9
	בתי אבות	7	6.9
תפקיד במקום העבודה	פרטי	12	11.9
	אחר	20	19.8
	פיזיותרפיסט	82	80.4
	אחראי יחידה/תחום	9	8.8
	מנהל	3	2.9
	מדריך קליני	7	6.8
	מתרגל באוניברסיטה	1	1.0
	החליף מקום עבודה	בקרוב בוגרים שסיימו עד 2008 (n=82)	32
שוקל לעזוב את המקצוע	בקרוב בוגרים שסיימו עד 2008	8	9.8

שביעות רצון ממאפייני מקום העבודה: מבין 20 שאלות ה- MSQ הוצאו מניתוח הגורמים שאלות 4, 15, 18 בגלל טעינויות כפולות. מבין השאלות שנשארו נמצאו 4 גורמים המסבירים ביחד 62% מהשונות: 1. **שביעות רצון מגיוון ואתגר בתפקיד:** המדד מורכב מממוצע של שש שאלות (תחושת ההישג שהעבודה מקנה לי, ההזדמנות שיש לי לעשות דברים המנצלים את כישורי, השבחים שאני מקבל עבור ביצוע עבודה טובה, המידה בה אני יכול לעשות דברים למען אחרים, המידה בה יש לי הזדמנות לעשות דברים שונים מדי פעם והמידה בה מאפשרים לי לנסות שיטות משלי לביצוע העבודה). ממוצע: $4.24 \pm .61$. מהימנות פנימית: $\alpha = .84$. 2. **שביעות רצון ממיידת העצמאות בעבודה:** המדד מורכב מממוצע של ארבע שאלות (המידה בה יש לי הזדמנות לעבוד לבדי, המידה בה אני יכול להעסיק את עצמי כל הזמן, המידה בה יש לי הזדמנות לומר לאנשים מה לעשות, המידה בה אני יכול לעשות דברים שאינם מנוגדים למצפוני). ממוצע: $4.00 \pm .60$. מהימנות פנימית: $\alpha = .68$. 3. **שביעות רצון מהממונה:** המדד מורכב מממוצע של שתי שאלות (הדרך בה המנהל שלי מתייחס לאנשים ויכולתו של הממונה עלי לקבל החלטות). ממוצע: $4.04 \pm .89$. מהימנות פנימית: $\alpha = .82$. 4. **שביעות רצון מתנאי העבודה:** המדד מורכב מממוצע של 5 שאלות (תנאי העבודה, שכרי ומשימות העבודה שאני מבצע, הסיכויים לקידום בעבודה זו, האופן בו עבודתי מספקת תעסוקה יציבה, הדרך שבה מדיניות החברה מבוצעת). ממוצע: $3.24 \pm .79$. מהימנות פנימית $\alpha = .80$.

הקשר בין מאפייני עבודה לבין שביעות רצון מהמקצוע, מהממונה ומתנאי העבודה - בוגרים ששקלו לעזוב את המקצוע היו פחות שבעי רצון מהמקצוע (M=2.29±.78, N=9) מאשר הבוגרים שלא שקלו לעזוב את המקצוע (M=3.48±.65, N=10) מתנאי העבודה (M=3.48±.65, N=10) מאשר הבוגרים שהחליפו מקומות עבודה היו פחות שבעי רצון מהממונה (M=3.34±.73, N=92) מאשר הבוגרים שלא החליפו מקומות עבודה (M=3.82±.88, N=33) מאשר הבוגרים ששקלו לעזוב את המקצוע (M=4.18±.84, N=64). בוגרים ששקלו לעזוב את המקצוע היו פחות שבעי רצון מתנאי העבודה (M=4.36±.58, N=74) ומהלימודים (M=4.10±.63, N=74), מאשר בוגרים שלא עברו קורסים כאלה (M=3.94±.63, N=31) מאשר הבוגרים שהחליפו מקומות עבודה (M=3.48±.68, N=31).

הבדלים בשביעות רצון ממאפייני מקום העבודה: נמצאו הבדלים מבוהקים לפי תחום (F(3,291)=60.99, p<0.001). מאפיין מקום העבודה ממנו שביעות הרצון היא הגבוהה ביותר הוא גיוון ואתגר בתפקיד, לאחר מכן מהממונה ומעצמאות בעבודה ולבסוף מתנאי העבודה (תרשים 2).

תרשים 2: ממוצעים של שביעות רצון ממאפייני מקום העבודה השונים (סולם 0-5)

שביעות רצון כללית מהלימודים ומהמקצוע - בניתוח גורמים של שש השאלות המתייחסות לשביעות רצון כללית נמצאו שני מדדים המסבירים 71% מהשונות. מהימנות שני המדדים $\alpha = .85$. הציון של כל מדד הוא ממוצע הפרטים השייכים לאותו מדד.

1. **שביעות רצון מהמקצוע** (שאלות: באיזו מידה את/ה מרוצה מעבודתך כפיזיותרפיסט? באיזו מידה הנך מרוצה מבחירת המקצוע? באיזו מידה הנך מרוצה מתפקידך הנוכחי בעבודה? באיזו מידה היית ממליץ לחברך ללמוד פיזיותרפיה). ממוצע המדד $M=4.25 \pm .63$. מבין הבוגרים 83% שבעי רצון מהמקצוע 'במידה רבה מאד'. 2. **שביעות רצון מהלימודים** (שאלות: באיזו מידה ענו הלימודים לפיזיותרפיה על צפיותיך? באיזו מידה היית ממליץ לחברך ללמוד פיזיותרפיה באריאל?). ממוצע המדד $M=3.93 \pm .70$. מבין הבוגרים 74% דיווחו שהם שבעי רצון 'במידה רבה' מהלימודים.

יש לציין שנמצא מתאם שלילי בין שביעות רצון מהלימודים לבין מחזור לימודים. ככל ששנת סיום הלימודים מאוחרת יותר יש פחות שביעות רצון מהלימודים.

המשך לימודים לאחר קבלת התואר הראשון - שבעים ואחד אחוזים מכלל המשתתפים בסקר ו-83% מבין הבוגרים שסיימו את הלימודים עד שנת 2008 השתתפו בקורסי המשך מקצועיים מאז סיום הלימודים. עשרה אחוז המשיכו ללימודים גבוהים עד כה ו-66% הצהירו על כוונתם להמשיך ללמוד לתואר שני בעתיד. מבין הלומדים ארבעה לומדים לתואר שני בפיזיותרפיה והיתר בתחומים אחרים.

דיון

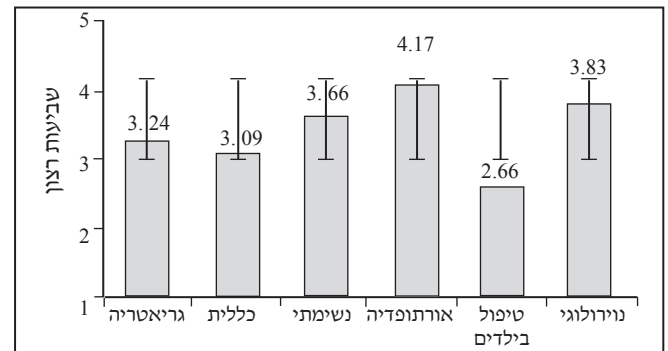
סקר הבוגרים מצביע על קליטה טובה מאד של הבוגרים בשוק העבודה ועל שביעות רצון רבה שלהם מהמקצוע ומעבודתם. מנבאי שביעות הרצון מהמקצוע, 'שביעות רצון מגיוון ואתגר בתפקיד', שביעות רצון מתנאי עבודה' ו'שביעות רצון מהלימודים' משלבים גורמים מקצועיים וארגוניים. קיימת אי שביעות רצון בתנאי העבודה בהשוואה לשאר התחומים. קיימת מוטיבציה גבוהה של הבוגרים להשתלם בקורסים מקצועיים וכן להמשיך ללימודים לתואר שני. כמו כן, קיימת שביעות רצון מההכשרה המקצועית הבסיסית של הבוגרים ברוב התחומים.

מאפייני עבודה. העובדה ש-97% מהבוגרים עובדים כיום ורובם מצאו מקום עבודה מייד אחרי סיום הלימודים או זמן קצר לאחר מכן מעידה כנראה, בראש וראשונה, על הצורך בפיזיותרפיסטים בשוק העבודה בישראל. עם זה, אפשר לומר בסיפוק שבוגרי המרכז האוניברסיטאי באריאל נקלטים יפה במעגל העבודה. נתונים אלה שונים מהתמונה שתוארה על ידי סטודנטים בשנה אחרונה ללימודים באנגליה.² הסטודנטים האנגלים היו עם ספקות לגבי סיכוייהם להשתלב בעבודה בארצם ולגבי הישגותם במקצוע בכלל. עם זאת, תפיסת המקצוע של סטודנטים לא משקפת בהכרח את תפיסת המקצוע של פיזיותרפיסטית מוסמכים שכבר משולבים במעגל העבודה. מידת ההשתלבות בעבודה של הבוגרים באה לביטוי לא רק בשיעור הגבוה של העובדים אלא גם בשיעור הגבוה של בעלי תפקידים. כ-20% מהם, למרות גילם הצעיר, כבר ממלאים תפקידים בכירים במקום עבודתם כמו ניהול יחידה או הדרכה קלינית ואין ספק שזו רק תחילת הדרך. חלק מהבוגרים עובדים ביותר ממקום עבודה אחד בדומה להרבה פיזיותרפיסטים במדינת ישראל. הדבר נובע כנראה מהצורך להשלים הכנסה לנוכח התגמול הנמוך שפיזיותרפיסטים במגזר הציבורי מקבלים. הפיזור של הבוגרים במסגרות העבודה ובתחומי המקצוע השונים משקף את החלק היחסי של הארגונים ושל התחומים בשוק העבודה. יחד עם זה, מן הראוי לציין שחלק מהבוגרים נתנו מענה לתחומים בהם היה מחסור בעבר בפיזיותרפיסטים כמו מוסדות גריאטריים, מסגרות לטיפול בילדים ומוסדות לטיפול בבעלי לקויות אינלקטואליות. תוכנית הלימודים לתואר ראשון בפיזיותרפיה מקנה הכשרה מקצועית בסיסית לעסוק בתחומים העיקריים של המקצוע (לדוגמא: טיפול במטופל עם לקויים במערכת שלד/שריר, טיפול במטופל עם ליקויים נויורולוגיים, טיפול במטופל החד ובילדים). השתלבות הבוגרים בעבודה בכל מגוון התחומים יכולה אף היא להעיד על השגת יעדי התוכנית. כשליש מהבוגרים ציינו שהחליפו לפחות מקום עבודה אחד עד כה. ממצא זה יכול אמנם להעיד על חוסר יציבות בעבודה אולם אינו עולה בקנה אחד עם שביעות הרצון הגבוהה מהעבודה. יש להניח, שחלק מהבוגרים מתחילים לעבוד בתחילת דרכם במקום הראשון שבו התקבלו לעבודה ולא

מנבאי שביעות רצון מהמקצוע: מתוצאות רגרסיה לוגיסטית עולה כי המדדים השונים מסבירים 49.3% מהשונות של שביעות רצון מהמקצוע ($F_{(12,74)}=6.01, p<0.001$). שלושה מדדים תורמים להסבר השונות: **שביעות רצון מגיוון ואתגר בתפקיד** ($\beta=0.37, p<0.001$): ככל שיש יותר שביעות רצון מגיוון ואתגר בתפקיד כך יש יותר שביעות רצון מהמקצוע. לאחר מכן, **שביעות רצון מתנאי העבודה** ($\beta=0.32, p<0.001$): ככל שיש יותר שביעות רצון מתנאי העבודה יש יותר שביעות רצון מהמקצוע. לבסוף, **לשביעות הרצון מהלימודים** תרומה ייחודית להסבר השונות של שביעות רצון מהעבודה ($\beta=0.20, p<0.05$): ככל ששביעות הרצון מהלימודים יותר גבוהה כך גם שביעות הרצון מהמקצוע רבה יותר.

המידה בה הלימודים הכשירו את הבוגרים בתחומי המקצוע השונים לעבודתם. מתוך 14 שאלות, שאלה אחת (שאלה 11 - תקשורת בין אישית) הוצאה מהניתוח בגלל טעינות כפולה. נמצאו 6 גורמים המסבירים 78% מהשונות. ששת הגורמים הם: הכשרה כללית והכשרה לעבוד בתחום הטיפול הגריאטרי, הנשימתי, האורתופדי, הנוירולוגי וילדים. המהימנות הפנימית (Cronbach α) של המדדים נעה בין 0.80 (α תחום נשימתי) ועד 0.50 (תחום נויורולוגי). נמצאו הבדלים מבוהקים לפי תחום ($F_{(5,495)}=54.39, p<0.001, \eta^2=0.36$) (תרשים 1). התחום שמידת ההכשרה אליו נתפסה כגבוהה יותר הוא טיפולים אורתופדיים, לאחר מכן טיפול נויורולוגי וטיפול נשימתי. התחום שמידת ההכשרה אליו נתפסה כנמוכה ביותר הוא הטיפול בילדים.

תרשים 1: ממוצעים של שביעות רצון מתחומי ההכשרה השונים (סולם 0-5)

נמצאו מתאמים חיוביים בין שביעות רצון מהלימודים לבין תפיסת מידת ההכשרה בכל התחומים, למעט מידת הכשרה לטיפול בילדים. ככל ששביעות הרצון מהלימודים גבוהה יותר כך מידת ההכשרה נתפסת כטובה יותר (טבלה 3).

טבלה 3: מתאמי פירסון בין שביעות רצון מהלימודים לבין המשתנים: שנת סיום הלימודים, שביעות רצון מהמקצוע ומידת ההכשרה לעבודה

המדד	המתאם	N
שנת סיום הלימודים	***0.30-	101
שביעות רצון מהמקצוע	***0.46	107
הכשרה לגריאטריה	**0.27	103
הכשרה כללית	***0.34	106
הכשרה בתחום הנשימתי	*0.22	103
הכשרה לאורתופדיה	***0.35	105
הכשרה לטיפול בילדים	0.07	102
הכשרה לטיפול נויורולוגי	*0.19	101

*p<0.05 ** p<0.01 ***p<0.001

(ציון פסיכומטרי ובגרות) עלו ויכול להיות שסטודנטים עם נתוני קבלה גבוהים גם יותר ביקורתיים. מכל מקום, שביעות רצון הסטודנטים חשובה בכל מוסד אקדמי ומן הראוי לתת את הדעת לטענות סטודנטים ולדרכים לשפר את השירות שהם מקבלים.

שביעות רצון הבוגרים נבדקה גם בצורה יותר ממוקדת לגבי מידת ההכשרה בתחומי המקצוע השונים. התוצאות משקפות במידה רבה את היקף הלימודים בכל תחום. התחום שמוקדשות לו הכי הרבה שעות לימוד (טיפולים אורתופדיים) קיבל את ההערכה הגבוהה ביותר, והתחומים האחרים קיבלו הערכה יותר נמוכה. לתחום הטיפול בילדים, שקיבל הערכה נמוכה יחסית, אכן מוקדש זמן קצר יחסית בתוכנית הלימודים והוא לא כולל תרגול מעשי. בנוסף, ההתנסות הקלינית בתחום זה היא התנסות בחירה ובפועל רק כשליש מהסטודנטים פונים להתנסות בתחום. תוכנית הלימודים בפיזיותרפיה עמוסה מאוד והיא מבין התוכניות לתואר ראשון העמוסות ביותר במרכז. לכן, יש צורך להחליט באילו תחומים להרחיב את הידע ובאילו לקצר. בין השיקולים לבחירה עומד הצורך בפיזיותרפיסטים בתחום והיכולת להכשיר עובד בתוכנית בסיסית לעבודה. בארץ כיום, רוב ההכשרה לטיפול בילדים מוקנית בקורסים על בסיסיים והתוכנית הבסיסית באריאל לא מתיימרת לתת הכשרה מלאה לעסוק בתחום. כצפוי נמצא מתאם חיובי מובהק סטטיסטית, אם כי נמוך, בין שביעות הרצון הכללית מהלימודים לבין מידת ההכשרה בתחומים השונים למעט ההכשרה לטיפול בילדים.

לימודי המשך. רוב הבוגרים כבר השתתפו בקורסים למוסמכים, דבר שיכול להעיד על מוטיבציה להתקדם במקצוע ועל סקרנות ועניין מקצועיים. כל פיזיותרפיסט מצופה להמשיך ולהשתלם מבחינה מקצועית לאורך כל הקריירה המקצועית שלו. בארה"ב, השתלמויות מקצועיות הן תנאי לחידוש רישיון עבודה. תנאי זה עדיין לא קיים בארץ אולם הנושא עלה לדיון לא אחת. מכל מקום, הפניה של הבוגרים להשתלמויות, מתוך מוטיבציה פנימית, מצביעה על מגמה מאוד חיובית בהתפתחות המקצועית שלהם. תמיכה נוספת בטענה זאת אפשר למצוא בעבדה ש-10% מהבוגרים כבר פנו ללימודים לתואר שני וחלק גדול הצהיר על כוונתו ללמוד בעתיד.

מגבלות המחקר: שיעור ההיענות הבינוני עלול לפגוע במידת הייצוגיות של האוכלוסייה. כמו כן, בהיעדר נתונים על סקרים דומים בחוגים אחרים לפיזיותרפיה בארץ ובעולם, אפשר היה להשוות רק חלק מהתוצאות בעיקר לסקרי שביעות רצון שנעשו בקרב פיזיותרפיסטים מארצות אחרות.

מסקנות

בוגרי המחלקה לפיזיותרפיה באריאל נקלטים יפה במעגל העבודה וחלקם כבר קודמו לתפקידי ניהול והדרכה. רוב הבוגרים מביעים שביעות רצון מהמקצוע ומהעבודה. שביעות הרצון מושפעת כצפוי מגורמים מקצועיים כמו אתגר בתפקיד ומגורמים ארגוניים הקשורים לתנאי עבודה. נקודת התורפה העיקרית היא אי שביעות רצון מתנאי העבודה. העניין המקצועי של הבוגרים בא לביטוי בפנייה של רבים מהם להשתלמויות בקורסים על בסיסיים, וללימודים לתארים מתקדמים. יש מקום לערוך סקרים השוואתיים בקרב בוגרי מחלקות אחרות לפיזיותרפיה בארץ ובעולם. כמו כן, יש צורך לפעול לשיפור תנאי העבודה של פיזיותרפיסטים בארץ.

בהכרח בתחום שמעניין אותם. חלקם עדיין לא יודעים מה התחום שמעניין אותם ורק לאחר תקופת עבודה קצרה הם מחליטים אם להמשיך בדרך בה התחילו או לשנות כיוון. יתכן גם שחלק מהבוגרים מתקבלים תחילה כממלאי מקום לעובדים בחופשה ועליהם לפנות את מקומם עם שובו של העובד. לא ידוע אם נייודות העובדים בשלב הראשון של הקריירה ממשיכה גם להבא. יש לציין שבתקופת הלימודים, מודגש לסטודנטים שאחד היתרונות של המקצוע הוא מגוון התחומים הרחב שיש בו. מגוון זה נותן מענה לשאיפות לב של אנשים שונים וגם מאפשר שינוי בכיוון מקצועי במהלך העבודה. לפיכך, החלפת מקום עבודה איננה בהכרח ראייה לחוסר יציבות, אלא, יכולה להעיד גם על יתרון של המקצוע. עם זאת, בוגרים שהחליפו מקומות עבודה היו פחות מרוצים מהממונה עליהם ובהחלט יתכן שלפחות בחלק מהמקרים הדבר נעשה בניגוד לרצונו של העובד.

רק 10% מבין הבוגרים שקלו לעזוב את המקצוע וגם אלה ממשכיכים לעבוד. כצפוי, בוגרים אלה היו גם פחות שבעי רצון מהמקצוע. בהעדר נתונים להשוואה קשה לשפוט באיזו מידה שיעור זה דומה לקבוצות פיזיותרפיסטים אחרות או לבעלי מקצוע אחרים.

שביעות הרצון הכללית של הבוגרים מהעבודה בסקר הנוכחי, גבוהה ודומה לזו המתוארת בקרב כלל עובדי מקצועות הבריאות בשבדיה⁵ וגבוהה מזו המתוארת בקרב פיזיותרפיסטים ביפן² ובתורכיה.³ הסקר הנוכחי כלל קבוצה של פיזיותרפיסטים צעירים ויש להניח שהם עדיין לא חווים תחושות של שחיקה ושל תסכול שצפויים יותר אצל בעלי מקצוע ותיקים כפי שתואר בסקרים בארצות אחרות. עם זאת, שביעות הרצון הגבוהה של פיזיותרפיסטים שהותק שלהם נע בין שנה לשש שנים מאד מעודדת. ההשוואה בין ארצות שונות מבחינת הגורמים הקשורים לשביעות רצון ולאיי שביעות רצון קשה בגלל שימוש במדדי שביעות רצון שונים. הגורמים העיקריים לאי שביעות רצון הן בסקר הנוכחי והן בסקרים קודמים^{2,5} קשורים בעיקר בתנאי עבודה לא טובים. הגורמים הקשורים לשביעות רצון מגוונים יותר ובין הבולטים שבהם 'גיוון ואתגר בתפקיד' בסקר הנוכחי, יחסים בינאישיים^{2,3}, מנהיגות³ ומידת היכולת לתת טיפול באיכות טובה.⁴

גורמים נוספים בסקר הנוכחי שתרמו לשביעות רצון בעבודה היו שביעות רצון כללית מהמקצוע, ממידת העצמאות בעבודה, מהממונה ומתנאי העבודה. מעניין לציין שגם מידת שביעות הרצון מהלימודים נמצאה קשורה למידת שביעות הרצון בעבודה. יתכן שבוגרים בעלי הישגים טובים בלימודים, הם אלה שגם מצליחים יותר בעבודה, מוערכים יותר ומטבע הדברים גם מרוצים יותר. לא נמצא קשר בין הציון לסיום התואר לבין שביעות רצון בעבודה.

שביעות רצון מהלימודים ומההכשרה המקצועית. כשלושה רבעים מהבוגרים הביעו שביעות רצון מהלימודים ב'מידה רבה' או 'רבה מאוד'. מעניין שנמצא קשר שלילי בין שנת סיום הלימודים לבין מידת שביעות הרצון מהלימודים. בשנים הראשונות לפתיחת התוכנית היו פחות סטודנטים (30 לעומת 50 כיום) בכל מחזור ופחות מחזורי לימוד (רק החל מהשנה הרביעית לומדים כל ארבעת מחזורי הלימוד). לפיכך, יתכן שהקשר בין הסגל לבין הסטודנטים בשנים הראשונות היה אישי יותר והביא ליותר שביעות רצון. הסבר אפשרי נוסף קשור לנתוני הקבלה של הסטודנטים. עם חלוף השנים נתוני הקבלה

נספח 1.

שאלון לבוגרים בפיזיותרפיה

כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד	
1	2	3	4	5	17. באיזו מידה את/ה מרוצה מעבודתך כפיזיותרפיסט/ית?
1	2	3	4	5	18. באיזו מידה הנך מרוצה מתפקידך הנוכחי בעבודה?
1	2	3	4	5	19. באיזו מידה הנך מרוצה מבחירת המקצוע?
1	2	3	4	5	20. באיזו מידה היית ממליצה/ה לחברך ללמוד פיזיותרפיה?
1	2	3	4	5	21. באיזו מידה האם היית ממליצה/ה לחברך ללמוד פיזיותרפיה באריאל?
1	2	3	4	5	22. באיזו מידה ענו הלימודים לפיזיותרפיה על צפיותך?
1	2	3	4	5	23. באיזו מידה את/ה מעוני/נת לשמור על קשר עם המחלקה לפיזיותרפיה באריאל?

24. באיזו מידה הכשירו אותך הלימודים בבית הספר, בתחומים השונים, לתחילת עבודתך כפיזיותרפיסט? סמן X במקום המתאים. 1 = לימודים עיוניים = 2 (התנסויות)

תחום	קטגוריה	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה סבירה	במידה מועטה	כלל לא
		5	4	3	2	1
טיפולים אורתופדיים	1. לימודים עיוניים					
	2. לימודים קליניים					
שיקום נירולוגי	1. לימודים עיוניים					
	2. לימודים קליניים					
טיפול נשימתי	1. לימודים עיוניים					
	2. לימודים קליניים					
טיפול בילדים	1. לימודים עיוניים					
	2. לימודים קליניים					
גריאטריה	1. לימודים עיוניים					
	2. לימודים קליניים					
כללי	1. תקשורת בינאישית					
	2. התמודדות עם קשיי המקצוע, תחום ארגוני/ מוסדי					
	3. עבודה בצוות					
	4. הכנה ללימוד לתארים מתקדמים					

שם: _____ ת.ז. _____

מחזור לימודים _____ שנת התחלת לימודים _____ שנת סיום לימודים _____

קרא/י בעיון את השאלות הבאות והקף/י בעיגול את התשובות המתאימות לך.

1. האם את/ה עובד כפיזיותרפיסט כיום? כן / לא
  2. אם אתה עובד, מהו תחום עבודתך כיום?
  1. בי"ח כללי, 2. שיקום, 3. מכון, 4. ילדים, 5. אחר, (סמן את התשובות הנכונות)
  3. אם אתה עובד, כמה זמן ארך לך למצוא מקום עבודה? (בחודשים)
  4. מהו מקום עבודתך העיקרי: _____ מסגרת: _____ (מכבי, שב"כ...)
  5. מהו התפקיד הנוכחי שלך בעבודה: _____
  6. האם החלפת כמה מקומות עבודה עד כה? כן / לא .
  7. אם כן, הסבר מדוע _____
  8. האם שקלת או אתה שוקל לעזוב את המקצוע? כן / לא
  9. אם כן, הסבר מדוע _____
  10. האם עברת קורסים למוסמכים מאז סיום הלימודים? כן / לא
  11. אם כן, ציין את שמות הקורסים למוסמכים שלמדת: _____
  12. האם המשכת ללימודים גבוהים: כן / לא אם כן,
  13. אם כן, לאיזה תואר _____ סטטוס: עדין לומד / סיים לימודים / קיבל תואר
  14. האם בכוונתך להמשיך ללימודים לתואר שני? כן / לא
  15. אילו פנית ללימודים כיום, האם היית מעוניין ללמוד בתוכנית בת חמש שנים ישירה לתואר שני במקום התוכנית הנוכחית? כן / לא
  16. האם אתה שומר/ת על קשר עם בני מחזור שלך ללימודי פיזיותרפיה? כן / לא
- בטבלה הבאה הנך מתבקש להעריך את מידת שביעות הרצון שלך מהמקצוע ומהלימודים. הקף בעיגול את התשובה המתאימה.

מקורות

1. Richter R.R., Ruebling I. Model for development of outcome assessment surveys for allied health educational programs. *J Allied Health*. 2003; 32:179-84.
2. Jones M., McIntyre J., Naylor S. Are physiotherapy students prepared to successfully gain employment? *Physiotherapy*. 2010; 96:169-175.
3. Jovic-Vranes A., Vesna B., Boris V., Natasa M. Job satisfaction in Serbian health care workers who work with disabled patients. *Cent. Eur. J Med*. 2008; 8:221-224.
4. Enberg B., Stenlund H., Sundelin G., and Ohman A. Work satisfaction, career preferences and unpaid household work among recently graduate health-care professionals – a gender perspective. *Scand J Caring Sci*. 2007; 21:169-77.
5. Ogiwara S., Araki H. Job satisfaction among physiotherapists in Ishikawa Prefecture, Japan. *J Phys Ther Sci*. 2006; 18:127-32.
6. Eker L., Tuzun E.H., Daskapan A. and Surenkok O. Predictors of job satisfaction among physiotherapists in Turkey. *J Occup Health*. 2004; 46:500-5.
7. Weiss D.J. Manual for the Minnesota Satisfaction Questionnaire. *Work Adjustment Project*, Industrial Relations Center, University of Minnesota, Minneapolis. 1967.

דעה אחרת:

25. האם קיים הליך חניכה במוסד בו אתה/עובד/ת? מנהלתית כן / לא, מקצועית כן / לא

26. האם החניכה יזומה או מזדמנת? יזומה / מזדמנת

27. באיזו מידה החניכה המקצועית תורמת להכשרתך כאיש/אשת מקצוע? סמן את התשובה המתאימה.

4. במידה רבה מאד 3. במידה רבה 2. במידה סבירה 1. במידה מועטה

28. המשפטים הבאים מתארים מאפיינים שונים של מקום עבודתך. אתה מתבקש לציין ליד כל מאפיין עבודה עד כמה אתה מרוצה או לא מרוצה מהמאפיין.

מרוצה מאד	מרוצה	מרוצה במידה בינונית	מרוצה במידה מועטה	לא מרוצה	
5	4	3	2	1	מהמידה בה אני יכול להעסיק את עצמי כל הזמן
5	4	3	2	1	מהמידה בה יש לי הזדמנות לעבוד לבדי
5	4	3	2	1	מהמידה בה יש לי הזדמנות לעשות דברים שונים מדי פעם בפעם
5	4	3	2	1	מהמידה בה עבודתי נותנת לי מעמד בקהילה
5	4	3	2	1	מהדרך בה המנהל שלי מתייחס לאנשים
5	4	3	2	1	מיכולתו של הממונה עלי לקבל החלטות
5	4	3	2	1	מהמידה בה אני יכול לעשות דברים שאינם מנוגדים למצפוני
5	4	3	2	1	מהאופן בו עבודתי מספקת תעסוקה יציבה
5	4	3	2	1	מהמידה בה אני יכול לעשות דברים למען אחרים
5	4	3	2	1	מהמידה בה יש לי הזדמנות לומר לאנשים מה לעשות
5	4	3	2	1	מההזדמנות שיש לי לעשות דברים המנצלים את כישורי
5	4	3	2	1	מהדרך שבה מדיניות החברה מבוצעת
5	4	3	2	1	משכרי ומכמות העבודה שאני מבצע
5	4	3	2	1	מהסיכויים לקידום בעבודה זו
5	4	3	2	1	מהחופש להשתמש בשיקול הדעת שלי
5	4	3	2	1	מהמידה בה מאפשרים לי לנסות שיטות משלי לביצוע העבודה
5	4	3	2	1	מתנאי העבודה
5	4	3	2	1	מהדרך בה העובדים מסתדרים זה עם זה
5	4	3	2	1	מהשבחים שאני מקבל עבור ביצוע עבודה טובה
5	4	3	2	1	מתחושת הישג שהעבודה מקנה לי

הערות נוספות: